

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

ספר יואל הוא השני בספרי תרי עשר, והוא ממוקם בין הושע לעמוס. בספר יואל עצמו לא נזכר ההקשר ההיסטורי שבו נאמרו הנבואות. על פי מדרש 'סדר עולם' יואל ניבא בימי מנשה אך רוב המפרשים כיום, משערים שהוא נכתב בימי בית שני. דעתם מסתמכת על כך שהנביא משתמש בכינוי 'יהודה' לתיאור ארץ ישראל כולה, ואין הוא מזכיר את חטאי העבודה זרה שרווחו בבית ראשון ונעדרו בבית שני. הספר נחלק לשתי חטיבות עיקריות: החלק הראשון, פרקים א'-ב' מתאר מכת ארבה ובצורת נוראה שפקדו את הארץ, ואת קריאות הנביא לצום, לחגור שק ולהתענות. חלקו השני, פרקים ג'-ד' מנבא על יום ה' הקרב, ומתאר את הענקת רוח ה' לכל איש בישראל, את בוא יום הדין לגויים ואת הטובה המובטחת לישראל לעתיד לבוא.

פרק א'

הספר פותח בתיאור מכת ארבה קשה שפקדה את הארץ והשחיתה כליל את יבולה. הנביא קורא לעם להתאבל על האסון הנורא. תחילה הוא פונה אל הזקנים ויושבי הארץ [ב-ד], אחר כך אל השיכורים, הכוהנים, האיכרים והכורמים. בחלקו השני של הפרק [ג-כ] קורא הנביא שוב אל הכוהנים, ומבקש מהם להכריז על יום אבל ציבורי.

1.

שְׁמַעו זֹאת הַזְקֵנִים... הֲהִיְתָה זֹאת, בְּיָמֵיכֶם וְאִם בְּיָמֵי אֲבוֹתֵיכֶם? [ב]

יואל פותח בתיאור ייחודה ההיסטורי של מכת הארבה העומדת לבוא. במה מתבטא ייחודה של מכת הארבה? קראו את דבריו של **י' פליקס**:

תיאור הארבה בפי יואל הוא ריאליסטי ומדויק ויחד עם זה פיוטי. תיאורים דומים של הארבה מצינו אצל נביאי בית ראשון - נחום וחבקוק, אבל אין עוד נביא כיואל שכל נבואתו טבועה בחותם מכת הארבה שתוארה בצורה חיה ודרמטית. מכת הארבה, שעה שפקדה את הארץ, השאירה את האדם חסר אונים במלחמה נגדו. אמנם נלחמו בו וניסו להרחיקו על ידי הרעשה בכלים שונים, אך הרבה לא הועילו בכך. יואל מתאר את הפגיעה החמורה של הארבה בכל הגידולים, גפן, תאנה, זית, רימון, תמה, תפוח, חיטה ושעורה. מכת הארבה בימי יואל היתה מלווה בבצורת חמורה: "כי יבשו אפיקי מים, ואש אכלה נאות המדבר"

יואל הכיר את גלגולו של הארבה לכל שלביו, ואת סדר התפתחותו הוא מציין במונחים. להלן נעקוב אחרי שלבי גלגול אלה: הארבה הוא החרק הבוגר, המכניף, שגופו צהוב. לאחר הפרייה מטילה הנקבה צרור ביצים בתוך חור שהיא נוקבת בבטנה באדמה. מהן בוקעים זחלים זעירים, כמין נמלים, צבעם שחרחר והם חסרי כנפיים. זה

ה'ילק'. שם הקשור כנראה ב'ילוק' - לקק. הילק מלחך את הנבטים והירק העדין. הוא גדל מהר ומכיוון שקרום עורו אינו גדל הוא משיל את עורו בכל שלב של גידולו. לאחר כל השלה, עורו מקבל גוון שונה, בשלב השני הוא מקבל צבע ורוד. בשלב זה הוא קרוי 'חסיל' כנראה מכיוון שהוא מחסל ומכלה את עשב השדה. בזמן זה הוא גדל מהר מאד ואוכל כמויות עצומות של ירק... החסיל משיל את עורו פעמיים ומגיע לגודל של החרק הבוגר. עתה הוא מצמיח כנפיים וכינויו כנראה 'גזם', באותה שעה נלחך כבר כל ירק השדה, הגזם נטפל לעצים ובלסתותיו החזקות הוא גוזם את קליפות העצים, כפי שמציין הנביא לגבי התאנה: 'חשפה והשליך, הלבינו שריגיה'.

2.

בפסוקים ה-יא מתוארות תגובות מגוונות של קבוצות שונות בעם לאסון הארבה-השיכורים ושתי היין [ה-ז], הכוהנים [ט] והאיכרים והכורמים [יא-יב]. כיצד מגיבה כל קבוצה לאסון הארבה [עמדו על הקשר בין התגובה לאופי הקבוצה], ואיזה היבט של האסון מודגש בכל תגובה?

3.

בפסוקים יג-יד שוב פונה הנביא לכוהנים, הפעם בקריאה להכריז על צום ולהתענות בעקבות הצרה.

א | מדוע פונה הנביא דווקא לכוהנים? התייחסו לאזכורו הבולט של בית ה' לאורך הפסקה [יג,יד,טז].

ב | בפסוקים טו-כ מפורטת התפילה שיישאו הכוהנים. מי מצוי במוקד התפילה ומדוע [יח-כ]? היעזרו בתיאור תשובת אנשי נינוה [יונהג', ח] ובתגובת ה' בסוף הספר [ד', יא].

פרק ב'

פרק ב' נפתח באזהרה לעם מפני הפורענות שתבוא על הארץ ביום ה' ההולך וקר. הפרק מחולק לשלוש יחידות: הפורענות שתבוא ביום ה', פורענות המתוארת בדימויים ציוריים הלקוחים מעולם הקרב והמלחמה [א-יא]. קריאה לעם לשוב אל ה' ולהכריז על תענית ציבור [יב-יז], ולבסוף המענה האלוקי לתשובת העם ותיאורי ישועה ושמחה, המהפכים היפוך גמור את האסון הכבד [יח-כז].

4.

הפרשנים נחלקים בנוגע לשאלה האם בפרק ב' מתואר ארבה שמגיע כמו לוחמים עזים או שמא מתוארת מלחמה אנושית שמדומה לנחילי ארבה. בססו כל אחת מן הדעות. מה לדעתכם ההשלכות הרעיוניות של כל אחת מן האפשרויות?

5.

בראש פרק ב' מתואר בוא הארבה\הלוחמים ברצף של שלושה דימויים חזותיים [ב, ג, ד-ט] - עקבו אחרי הדימויים השונים וחשבו אילו היבטים של האסון מובלטים בכל דימוי.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

6.

בעקבות הפורענות קורא הנביא לעם לשוב אל ה' [יב-יד]. מה דורש הנביא מן העם, וְלִמָּה הוא מכוון אותם בקריאה לתשובה?

7.

תיאורי תעניות הציבור ביואל שימשו בסיס להלכות תענית ציבור. במהלך פרקים א-ב מתוארות שלוש תעניות ציבור, השוו בין התעניות ועקבו אחרי ההתפתחות וההחמרה החלה בהם, האופיינית גם כן להלכות תעניות ציבור:

א | במי מתמקדת התענית הראשונה [א,יג-יד], ומה היא כוללת?

ב | מהו החידוש שנוסף בתענית השנייה [ב, יב-יד]?

ג | את מי כוללת התענית השלישית [טז]? השוו לפטור החתן ממלחמה בדברים כ,ז, וחשבו מדוע החתן והכלה נכללים בכל זאת בתענית זו.

8.

בחלקו האחרון של הפרק מתוארת הישועה וההיענות האלוהית לעם כמידה כנגד מידה. השוו בין תיאור הישועה לתיאור האסון. האם תיאור הישועה רק 'מתקן' את האסון או שהמצב לאחר האסון טוב ממה שהיה לפניו? מה תכליתה של הישועה ושל השפע הגשמי הניתן לעם?

הרחבה - י' אהרוני, הארבה, יפו תר"פ

הארבה בא למושבה בשנת 1915 ארבע פעמים... בבואם מלאו את החלל ברגעים אחדים כמו פתיתי שלג לבנים. הם נדמו כך בגלל כנפיהם הבהירות השקופות ומזהירות לאור השמש. כל המחנה קל הכנפים הזה לא השמיע שום קול דומה לגשם שוטף, להיפך, הוא עף והחליק בשקט מסתורי מנבא רע. מעטים ירדו לחוצות המושבה, והרוב העצום - לגנות הירק, ביחוד לאלו שהיו זרועות קטניות צפופות. כעדשים ופולים. על כל צמחי הגן האחרים בכרו את תפוחי האדמה ואת העגבניות. רבים מאד ירדו על עצי הזית ואקליפטוס. את האות הראשון לערמומיותם הראו בזה שלא ניתן היה להבריחם מגני הירקות למרות כל אמצעי הגירוש - הרעשה, הכאה במקלות וכדומה, כי זחלו והחליקו בין קלחי הירקות... פחד נורא תקף את כל בני המושבה שניסו להפריע את הארבה מרדת על הארץ. אולם לא לכל התושבים היה די חומר בעירה למען כלכל במשך כל הזמן עשן, שבכוחו להרחיק את המשחית. ובכן תפשו כל הבא בידם, ענפים מקלות וכלי מטבח ארוכים, ויקשרו בהם סחבות לנופף באוויר. רבים צלצלו במקשקשות עץ. על תבות פח גדולות. ועל כלי מתכת אחרים בכל המושבה נשמע הד קול קשקוש וצעקות, אולם הכל היה לשוא. עם שקיעת החמה רפו הידיים, וכל ארבה שרחף באויר ירד והתישב על עצי הפרי השונים. רק הערבים שכבר נתנסו במגפה זו קראו לכל העמלים - אל תירא את הגדולים - גור מילדיהם. ולדאבוננו צדקו מאד במאמרם המחוכם הזה, כי נזק הארבה הוא כאין וכאפס לעומת חסילת הגזם...

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

◀ ארבה

◀ מכת ארבה במצרים

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ביאורי מילים

פרק א'

- (ח) **אֵלֵי כְּבֹתוּלָה חֲגֵרַת־שֵׁק עַל־בַּעַל נְעוּרֶיהָ:** המילה 'אלי' מציינת קינה, ויש כאן פניה לארץ שתקונן על האסון כבתולה המקוננת על ארוסה שמת. פירוש אחר - 'אלי' היא קריאת צעה כמו 'אללי'!
- (טו) **וּכְשָׁד מִשְׁדֵי יְבוּא:** לשון נופל על לשון - אסון גדול שבא מאת ה'.
(יז) **עָבְשׁוּ פְרָדוֹת תַּחַת מְגַרְפְּתֵיהֶם:** גרגרי החיטה נרקבו תחת רגבי העפר ולא נבטו בגלל הבצורת. **נִשְׁמׁוּ אֶצְרוֹת נֶהְרָסוּ מִמְּגָרוֹת כִּי הִבִּישׁ דָּגָן:** מחסני התבואה התרוקנו ונעזבו.

פרק ב'

- (ו) **כָּל־פָּנִים קִבְּצוּ פְּאֵרוֹר:** פניהם של בני האדם הושחרו כשולי קדירה מחשש מהאסון.
- (ז) **וְאִישׁ בְּדַרְכּוֹ יִלְכֹּן וְלֹא יַעֲבִטוּן אַרְחוֹתָם:** הארבה נמשל לפלוגות צבאיות מסודרות, שכל חייל יודע את דרכו ואינו סוטה ממנה.
- (ח) **וּבְעֵד הַשְּׁלַח יִפְלוּ לֹא יִבְצְעוּ:** הם מסתערים ועוברים מבעד לכלי הנשק שמולם ואינם נשברים.
- (כ) **וְאֶת־הַצְּפוּנֵי אֲרֻחֵיךָ מַעֲלִיכֶם:** 'הצפוני' הוא כינוי לארבה, המדומה כאן לאויבים המסורתיים של ישראל הבאים מצפון - ארם אשור ובבל.
- (כג) **כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרָה לְצַדֻּקָה וַיֹּרֵד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרָאשׁוֹן:** היורה - הגשם הראשון, ירד כמושיע לישראל, והמלקוש - הגשם האחרון, ירד בראשון - בחודש ניסן.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555